

UOT636.293.2.034

AZƏRBAYCAN CAMIŞ CİNSİ VƏ MƏLƏZLƏRİN MƏHSULDARLIQ GÖSTƏRİCİLƏRİNİN MÜQAIŞƏLİ ÖYRƏNİLMƏSİ

M.B.HƏZİYEV, Z.Ə.HÜSEYNOVA, Y.R.ASLANOV
Azərbaycan ET Heyvandarlıq İnstitutu

Aparılan seleksiya damazlıq işinin nəticəsində istiqamətli xətlərin alınması mümkündür. Orta hesabla hər camışdan 1351-1600 kq, 7,61-7,70 % yağlılıqda süd sağılmışdır. Süd yağının miqdarı 102,8-123,2 kq olmuşdur. Hesabladaqda inək südünün yağlılığını 3,6 % götürsək, camışlardan orta hesabla 2855,8-3422,2 kq süd sağılmışdır.

Azərbaycan camışlarının orta süd məhsuldarlığı 1114-1500 kq olmaqla, yağ faizi 7,78-8,2% təşkil etmişdir. Bu isə, 2407,4-3416,7 kq- a qədər inək südünə bərabərdir.

Açar sözlər: mələzlər, laktasiya, sağım, süd məhsuldarlığı, yağ faizi, süd yağı

Respublikamızın heyvandarlığı müxtəlif növ genofondlarla zəngindir. Azərbaycan camışı bu genofondlar içərisində məhsuldarlığı və ekoloji dözümlüyü baxımdan daha üstün olub, xalqımızın həyatında xüsusi rol oynamışdır.

Azərbaycan camış cinsi dünyanın digər camış cinslərindən fərqli olaraq südün yüksək yağlılığı ilə seçilir[1].

Respublikada cəmi 126 min baş camış vardır. Onun 59,3 min başı (47,1%) ana camışlardır. Ən çox camış Ağdaşda 26248 baş, Yevlaxda 24193 baş, Ucarda 20549 baş, Sabirabadda 17404 baş, Şəkidə 13393 baş, Bərdədə 12088 baş, İmişlidə isə 12013 başdır.

Təssüblə qeyd etməliyik ki, son bir ildə camışların baş sayında 34% azalma müşahidə edilmişdir. Ona görə də, Azərbaycan camış cinsinin qorunub saxlanması üçün bu sahədə aparılan elmi tədqiqat işləri genişləndirilməlidir. Son zamanlar mal-qara arasında artan xəstəlikləri əsas götürərək qeyd etməliyik ki, camışçılığın inkişaf etdirilməsinə daha çox ehtiyac vardır. Çünki, camış südlük və ətlik mal kimi özünün bir sıra qiymətli ekoloji xüsusiyyətlərinə, bəzi infeksiya xəstəliklərə qarşı nisbətən davamlı olması və xüsusən onların hemosporeidiaz (qan parazitar xəstəliklərə) tutulmaması, istiyə davamlı susevər (hidrovil) heyvanlar olmasına görə qaramal cinslərindən fərqlənir və onlardan xeyli üstündür[2].

Elmi tədqiqat işinin aparılmasında məqsəd, yerli camışların genetik ehtiyatlarından istifadə etməklə irsi əlamətlərin gələcək nəsllə daha davamlı keçirən yüksək məhsuldar, yaxşı törəmə qabiliyyətinə malik olan camış naxırı yaratmaqdan ibarətdir.

Cinsarası çarpazlaşdırma camışların yetişdirilməsində əsas amillərdən biri hesab edilir. Təcrübələr göstərir ki, mələz heyvanlar yüksək məhsuldarlığa

və yaşama qabiliyyətinə malik olurlar[3].

Tədqiqat işinin aparıldığı yer Yevlax prayonu "Məmmədli" kəndli fermer təsərrüfatıdır. Tədqiqat zamanı Azərbaycan və mələz camışların 305 günlük laktasiya dövründə süd məhsulunun qeydiyyatı aparılmışdır.

Cədvəl 1. Azərbaycan camış cinsinin laktasiya üzrə süd məhsuldarlığı

Laktasiyalar	n	Sağım, kq M+m	Yağ, % M+m	Süd yağı, kq M+m
I	4	1165±15	7,5±0,1	87
II	3	1360±11	7,6±0,1	103
III və çox	35	1645±35	8,0±0,1	131
Orta göstərici	42	1590±40	8,1±0,1	129

Alınmış mələzlər üzərində seleksiya-damazlıq işlərinin yaxşılaşdırılması və möhkəm yem bazasının yaradılması nəticəsində onların süd məhsuldarlığını 1600kq-a və daha çox, süddə yağlılığı 8,0-8,2%-ə, canlı kütləni isə 400-450 kq-a çatdırmaq mümkündür.

Cədvəl 2. Azərbaycan camışı və mələzlərin süd məhsuldarlığı göstəriciləri

Göstərici	I laktasiya		II laktasiya		III laktasiya	
	Azərbaycan	Mələz	Azərbaycan	Mələz	Azərbaycan	Mələz
Canlı kütlə, kq	352	370	416	422	447	455
Sağılan süd, kq	1114	1351	1300	1400	1500	1600
Süddə yağ faizi, %	7,78	7,61	7,89	7,82	8,20	7,70

Elmi tədqiqat işinin nəticələri göstərir ki, mələz heyvanların laktasiya üzrə süd sağımı 100-237 kq və ya 11-12% Azərbaycan camış cinsinin süd sağımından artıq olmuşdur.

Camışçılığın inkişaf etdirilməsi üçün bir sıra işlərin həyata keçirilməsi, o cümlədən, aşağıda adları qeyd edilən bölgələrdə kəndli-fermer təsərrüfat-

larının yaradılması məqsədə uyğun hesab edilir. Bu bölgələr, 1.Şimali-qərb zonasında Kür çayı və ona qoşulan Alazan, İori çayları boyunca Balakən, Göygöl, Samux, Goranboy, Yevlax, Ağdaş və s. rayonlardan başlayaraq Kürdəmir bölgəsinədək olan sahələrdir. Burada camışlar qaramal naxırının 40-60%-ə qədərini təşkil etməlidir., 2.Azərbaycanın şimali şərqindəki bölgələr-Quba, Xaçmaz, Şabran və s. rayonları aiddir. Burada camışlar qaramal naxırının 30-40%-ni təşkil etməlidir., 3.Respublikanın cənub-şərqində yerləşən Masallı, Lənkəran və

Astara bölgələridir. Bu zonada da camışlar qaramal naxırının 30-40%-ni təşkil etməlidir.

Biotexnoloji üsullardan istifadə etməklə, naxırın cins tərkibinin yaxşılaşdırılması üçün «Mürrah» cinsli törədiciyə Bolqarıstandan gətirilməsi nəzərdə tutulmalı, yuxarıda qeyd edilən zonalarda, əsasən də aran, qismən də dağətəyi rayonlarda süni mayalanma üsulu tətbiq edilməklə Azərbaycan camışları ilə III nəslə qədər çarpazlaşdırma aparılmalı, sonra isə alınmış mələzlərin öz-özlüyündə yetişdirilməsi təklif edilir.

ƏDƏBİYYAT

1.A.N.Babayev. Camışçılığın əhəmiyyəti. Bakı, Azərneşr, 1986,110s. 2.Л.Дурст, М.Виттман. Кормление сельскохозяйственных животных. М.: Новая книга, 2003, 382с. 3.Е.В.Баширов. Azərbaycanda heyvandarlığın inkişafının elmi əsasları. Bakı, Ziya, 2011,488s.

Сравнительное изучение продуктивных показателей Азербайджанских пород буйвол и помеси

М.Б.Газиев, З.А.Гусейнова, Я.Р.Асланов

В результате целенаправленной племенной работы можно получить ценных линий. В среднем от буйвол получено от 1351 до 1600 кг молока жирностью 7,61% до 7,70% и молочного жира от 102 до 123,2 кг. В пересчете на коровье молоко базисной жирности 3,6% удой составил 2855,8-3422,2 кг. Средней молочной продуктивности Азербайджанский породы буйволиц 2700-3000 кг, жирностью молока 7,78-8,2%. Их удой в пересчете на коровье молоко составляет 2407,4-3416,7 кг.

Ключевые слова: помеси, лактация, удой, молочная продуктивность, процент жира, молочный жир

A comparative study of the productive performance of Azerbaijani buffalo breeds and crossbreeds

M.B.Haziyev, Z.A.Huseynova, Y.R.Aslanov

As a result of deliberate breeding can get valuable lines. An average of buffalo obtained from 1351 to 1600 kg of milk fat, 7,61% to 7,70% of milk fat and from 102 to 123.2 kg. In terms of basal fat cow's milk yield of 3.6% was 2855,8-3422,2 kg.

Average milk yield Azerbaijan breed buffalo 2700-3000 kg milk fat 7,78-8,2%. Their milk yield based on cow's milk is 2407,4-3416,7 kg.

Keywords: hybrids, lactation, milk yield, milk yield, fat percentage, milk fat